

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Doç. Dr. Maksut YİĞİTBAŞ

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Kırşehir/TÜRKİYE
maksutyigitbas@gmail.com
ORCID

**AKADEMİK ÜSLUBUN
ÖZGÜN TİMSALİ ORHAN
OKAY HOCA**

ORIJINAL EXEMPLARY OF
ACADEMIC STYLE ORHAN OKAY
TEACHER

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 05.11.2020
Kabul Tarihi: 07.12.2020
Yayınlanma Tarihi: 31.12.2020

Article Information: Research Article
Received Date: 05.11.2020
Accepted Date: 07.12.2020
Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Yiğitbaş, Maksut, "Akademik Üslubun Timsali Orhan Okay Hoca", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 166-176.

Yiğitbaş, Maksut, "Orijinal Exemplary Of Academic Style Orhan Okay Teacher", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 166-176.

10.28981/hikmet.821929

Doç Dr. Maksut YİĞİTBAŞ

AKADEMİK ÜSLUBUN ÖZGÜN TİMSALİ ORHAN OKAY HOCA

ORIJINAL EXEMPLARY OF ACADEMIC STYLE ORHAN OKAY TEACHER

ÖZ

Edebiyatta üsluba duyulan ilgi canlılığını sürekli korur. Yakın zamana değin bir sanatkârın eserinde yer alan isim, sıfat ve fiillerin kullanılma sıklığı, şekli; tamlama biçimi ve cümle yapılanması; dilin sadeliği ya da ağıdalı oluşu üslup tespitinde belirleyici olmaktadır. Bu incelemeler bir noktaya kadar sanatçının dünyasını üslubuna yansıttığı gerçeğini ortaya koysa bile esere yansıyan tarzın tamamen sözcük türlerinin sayımına ve tümcelerinin durumuna bağlı olacak kadar basit değildir. Bu durum sadece sanat eserlerine özgü olmayıp akademik çalışmalar da kendini belli eden bir durumdur. Bir öğretim üyesi olan Orhan Okay'ın bilimsel çalışmalarının yanında deneme ve anılarına yansıyan üslubu dikkat çekici bir özelliğe sahiptir. Mekân/muhit ve kader ne keredede ilişkili ise şahsiyetten esere yansıyan yazış biçiminin de yetişme tarzıyla bağı vardır. Doğu ve Batı medeniyetinin kesiştiği bir coğrafyada doğan ve her iki medeniyeti temellük edinen bir muhitte, Balat'ta çocukluğunu idrak eden; Nurettin Topçu ve Mehmet Kaplan'ın ilkin talebesi, sonrasında belirli bir seviyede dostu olan Orhan Okay orijinal bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar. Hocalığının önemli bir kısmını Erzurum'da icra eder ve hocalık sıfatı üzerinde hep baki kalır, 'Hocaların Hocası' vasfıyla sürekli ilim, irfan adresi olur. Orhan Okay'ın karakteri, yaşadığı mekânlar ve şanslı tanışıklıkları kaderi gibi üslubunu da şekillendirir. Akademik çalışmalarında bunu açıkça görmek mümkündür. Ötekileştirmeyen, duygudaşlığa (empati kurma) dayalı, tarafsızca incelediği kişiye ve konuya yaklaşımı üslubunun ana çizgilerini oluşturur.

Anahtar Kelimeler: Orhan Okay, üslup, edebiyat, şahsiyet.

ABSTRACT

Interest in style in literature keeps its vitality. The frequency and form of the use of nouns, adjectives and verbs in an artist's work until recently; phraseology and sentence structuring; The simplicity or the viscosity of the language was decisive in determining the style. Even if these studies reveal the fact that the artist reflects the world to his style, it is not simple enough that the style reflected in the work depends entirely on the count of the types of words and the state of the sentences. This situation is not only specific to works of art, but it is also evident in academic studies. A faculty member, Orhan Okay's style, which is reflected in his essays and memories, as well as his scientific works, has a remarkable feature. Whatever place / neighborhood and destiny are related, the writing style reflected in the work from the personality has a connection with the way of upbringing. Born in a geography where the Eastern and Western civilizations intersect and who perceived his childhood in Balat, in a neighborhood that appropriated both civilizations Orhan Okay, who was the first student of Nurettin Topçu and Mehmet Kaplan and later a friend of a certain level, appears as an original personality. He performs a significant part of his professorship in Erzurum and always remains on his title as a teacher, and becomes the address of knowledge and wisdom as a 'teacher of teachers'. Orhan Okay's character, the places he lived in and his lucky acquaintances shape his style as well as his fate. It is possible to see this clearly in his academic studies. The main lines of his style are the non-alienating, empathetic, impartial approach to the person and subject he examines.

Keywords: Orhan Okay, style, literature, personality.

Kimlik ve Üslup

Orhan Okay'ın şahsiyetinin inşa süreci ile üslubu paralel şekilde gelişme gösterir. İlk gençliğini idrak ettiği dönemde Abdülaziz Bekkiye, Celal Hoca, Nurettin Topçu gibi tasavvuf ve felsefe alanında derinlikli şahsiyetlerin yakınında bulunur ve onların dikkatini çeker. Abdülaziz Bekkiye'den vaaz dinler; Celal Hoca'dan Arapça tahsil eder, felsefe doçenti olan Nurettin Topçu'dan ise Vefa Lisesi'nde hikmet boyutlu felsefe dersleri alır. Talihin kendisine bahsettiği bu özel yetişme şekli sıradan bir aydından münevvere dönüşmesinde belirleyici olur. Abdülaziz Bekkiye, etkisinde kaldığı önemli bir mutasavvıftır. Amcası aracılığıyla tanıştığı bu zatın yakınında ve sohbet halkasında Nurettin Topçu da bulunur. Muhatabının haline göre onunla hasbıhal eden Abdülaziz Bekkiye, Orhan Okay ile ilk tanışmasında ona "Koca Molla!" diye iltifatta bulunur. Arapça bir kelime olan molla, doğrudan din âlimi manasında kullanılsa bile saygınlık ve ilim adamlığı gibi anlamları da karşılar. Bekkiye'nin henüz ortaokul öğrencisi olan Orhan Okay için kullandığı bu sıfatı zaman teyit edecektir. Okay, bu mutasavvıfla ilgili anılarında şunları kaydeder: "Birgün Samiha Ayverdi'nin Yusufçuk adlı kitabından bazı parçalar okuyor, üzerinde konuşuyorduk. Dünya kapılarından ihtiraslar, iptilâlar, hevesler, arzular çalıp sonra onları bir velinin lütfuna uğrayarak çaldıklarını dünyaya iade eden hırsızın hikâyesi onun da hoşuna gitmişti. Bana dönerek: "Bakalım, dedi, sen edebiyat dünyasından doldurduğun çuvalı ne zaman boşaltacaksın?" Şaşırdım, yüzüne baktım, gülüyordu..." (Okay, 2017: 56). Bekkiye'nin bu cümlesi belleğinde baki kalır!

Celal Hoca dolaylı da olsa Orhan Okay'ın etkilendiği şahsiyetler arasında yer alır. Şehir ve medeniyet üzerine eserleriyle tanıdığımız Sadettin Ökten'in babası olan bu zatı ilkin Vefa lisesinde görür, sonrasında öğrenci olarak katıldığı imam-hatip kursunda onu yakından tanıma imkanı bulur. Okay'ın medreselerde yetişen son Osmanlı din âlimlerinden biri olarak andığı Celal Hoca'dan, İlhan Ayverdi ile birlikte Berlitz metoduna göre Arapça dersleri alır (Okay, 2017: 68-69). 1882'de doğan Celal Hoca, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan imam-hatip okulu açma izni almak için olağanüstü çaba gösterir. Gayretleri meyve veren Hocanın bakanlık onayıyla döndüğü İstanbul'da uzun süre İmam Hatip mektebi için mekân aramaya başlar; bugünlerde ona refakat eden kişi, talebesi Orhan Okay olur. Celal Hoca bugünlerde yaşadığı yoğunluğu ve yorgunluğu anarken "Bir yanımda bizim Orhan, bir yanımda da şu emektar baston İmam Hatib'e yer bulmak için yazın sıcağında çok dolaştık." diyecektir (Yorulmaz, 1997: 24).

İstanbul'un tarihi yarım adasında doğan Orhan Okay, iki önemli imparatorluğun yerleşim mekânlarından Balat'tan, genel olarak İstanbul'a sirayet eden kültür ve mana ikliminden; ilim ve erdem abidesi olan şahsiyetlerden istifade ederek yetişir. Bu yıllarda mekânlar gibi değerli insanlar da birbirlerine yakın ve irtibat halindedirler. Mekânın çekiciliği kadar insanları tanıştırma ve birbirlerini bulmada gizemli rol oynaması ilginçtir. Aynı tynet ve meşrepten olan insanların birbirlerini bulmalarında, bir çekim sırrı vardır ve

bu durum atasözüne bile yansımıştır. “Hacı hacıyı Mekke’de bulur...” Orhan Okay dönem İstanbul’unu, gençlere rehber olan aziz insanları ve onların emeklerini çok sevdiği Dr. Rahmi (Eray) Ağabey’in vefatı münasebeti ile yazdığı bir yazıda dile getirir: “Rahmi Ağabey, bir neslin yetişmesinde, çeşitli istikametlerde rol oynamış olan Nurettin Topçu, Celal Hoca ve Abdülaziz Efendi gibi sayısı bir elin parmaklarını geçmeyecek birkaç büyük insandan biri olarak ve öyle inanıyorum ettiklerinin meyvalarının olgunlaştığını görmenin bahtiyarlığı içinde aramızdan ayrıldı.” (Okay, 2017: 42). Bedensel rahatsızlığına rağmen evini manevi bir terapi ve yardım merkezine dönüştüren Rahmi Eray (Ağabey)’in hasbi yardımseverliğinden etkilenen Orhan Okay sadece akademiyle yetinmeyip bu gibi şahsiyetlerin manevi tedrisatlarından da mezun olur. Akademik ve özel yaşamında insanları kırmamayı, muhatabı anlamaya çalışmayı Rahmi Ağabey’den öğrendiğini belirtir: “...sorulara münakaşalara uzlaşılar, kabul edilebilir kapılar açan, çıkış yolları gösteren hep onun otorite ile sükûnet arasındaki sözleri idi. Daha sonra başka toplantılara da katıldım. Hepsinde, hiç heyecanlanmadan, herkesi sükûnetle dinleyerek, hatta neredeyse herkesi haklı görerek akl-ı selimin yolunu göstermek istiyordu. Sonraları onun bu metoduna alıştım... Rahmi Ağabey, muhatabının bazan hasmının fikrini kabul ediyor, onun sözlerinden hareket ederek, sakın bir şekilde asıl vermek istediği mesajı çok defa karşısındakine söyletiyordu (Okay, 1997: 39-40).

Orhan Okay’ın şahsiyetinin ve akademik kimliğinin inşasında belirleyici olan kişilerin başında gelen rol model olarak Nurettin Topçu yer alır. Lise yıllarında tanıdığı, felsefe öğretmeni olan Topçu’nun sadece hikmet sahibi filozof yönünden değil şahsi faziletlerinden de etkilenir, örneğin onu hiçbir zaman ayak ayaküstüne atıp oturduğunu ve sırtını bir yere dayadığını görmez. 1909’da İstanbul’da doğan ve Cumhuriyet Türkiye’sinde önemli bir aydın olan Topçu öğrenim için 1928’de Fransa’ya gönderilir, yükseköğrenimini burada tamamlar. Hazırladığı “Conformisme et Révolte” başlıklı doktora tezini Sorbonne Üniversitesinde sunar, ilerleyen yıllarda Henri Bergson çalışması/tezi ile felsefe doçenti unvanını alır, buna karşın öğretim üyesi olma imkânını edinemez. Nurettin Topçu bu duruma üzülmez zira onun için önemli olan kürsü veya sıfat değil, genç talebelerinin geleceğin Türkiye’sinde üstlenecekleri misyonlarıdır. Şahsi yaşamıyla aydın kimliği birebir örtüşen Nurettin Topçu’nun muhafazakâr-milliyetçi bir neslin yetişmesinde önemli rolü olur. 1939’dan itibaren yayınlamaya başladığı, vefatından sonra 1981’e değin aralıklarla okuyucusu ile buluşan Hareket dergisi bir mektep hüviyeti taşır. Anadolu milliyetçiliğinin önemli adıdır Nurettin Topçu. Mekân ve zaman hakikatinin keşiştiği Türkiye coğrafyasında, 1071 Malazgirt zaferi sonrası Anadolu’nun Müslüman Türk kimliğini ve Mîsâk-ı Millî’yi ölçü alan bu mefkûre Orhan Okay gibi birçok Türk aydınını etkiler. Bu idealizm onun kırk yılı aşkın bir süre Anadolu’nun zorlu şartlarında hizmetine vesile olur: “Bir İstanbul çocuğu olarak Anadolu’dan, en uzak bölgelerinden bile ürkmediğimi, hatta idealist düşüncelerle atıldığımı söylemek isterim. Benim neslimde Reşat Nuri’nin romanları ve seyahat notları... belki bir fantezi de olsa Anadolu’da hizmet etmek düşüncesi gönüllerde yaşıyordu. Milliyetçiliğimizin özel bir kolu

olan Anadoluçuluk fikrinin temsilcisi Nurettin Topçu da liseden hocamdı.” (Okay, 1998: 235- 236).

Nurettin Topçu'nun öğrencisi olması felsefeye ilgi duymasında ve üniversitede felsefe öğrenimini tercihinde etkili olur. Felsefe bölümüne bir sömestr devam eden Orhan Okay daha sonra Mehmet ve Behice Kaplan'ın yönlendirmesi ve mezuniyetle birlikte öğretmen olarak atanma niyetiyle edebiyatı tercih eder. Buna karşın felsefe ile bağına hiçbir zaman koparmaz. Bu ilginin tezahürü olarak da Beşir Fuat üzerine doktora tezi hazırlar. Ölümünün üzerinden çeyrek asır geçmeden unutulmuş bu Tanzimat aydını hayata olduğu gibi edebiyata da maddenin gerçekliği açısından bakar; romantizme karşı çıkar ve realist belki de natüralist diyebileceğimiz bir edebiyatın savunuculuğunu yapar. Eserlerinde ve edebiyatçılarıyla yazışmalarında maddeci kimliğini açıkça görmek mümkündür. Yaşamına dair kısıtlı bilgilerin olduğu bu müntehere dair her hususu irdeleyen Orhan Okay, onun sadece edebiyat alanında değil Türk felsefe tarihinde de yerini belirlemeye çalışır. Bu nedenle Beşir Fuat/İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti adlı doktora tezini edebiyat kadar felsefe alanında yapılmış, her iki disiplinin özelliklerini taşıyan bir eser olarak değerlendirmek doğru olacaktır.

Orhan Okay'ın özellikle aruz ölçüsündeki başarısı Vefa Lisesinde edebiyat öğretmeni Behice Kaplan'ın dikkatini çeker. Bu vesile ile akademik hayatında ilkin hocası sonrasında ise üstadı olan Mehmet Kaplan ile tanışır. İlk atandığı Artvin ve askerlikten sonra öğretmen olarak görev yaptığı Diyarbakır'dan, hocası Kaplan Beyin talebiyle henüz kurulan Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde çalışmaya başlar. Erzurum'da 1958'de başlayan hocalığını 1994'e kadar sürdürür. Mehmet Kaplan'ın kurucu dekan olarak atandığı Edebiyat Fakültesi'nin ilk asistanlarından olur. Hocası ile yakınlığı ve ondan ilim adamı sıfatı ile yararlanması Erzurum'da Kaplan'ın bulunduğu süre ile sınırlı kalmayıp 1986'da ölümüne değin sürer. Nitekim bir ilim mürşidi kabul ettiği hocası ile anılarını ve mektuplaşmalarını 2003 yılında “Mehmet Kaplan'dan Hatıralar, Mektuplar” adıyla yayımlar. Okay bir yazısında Mehmet Kaplan'ın kendisine yazdığı mektuplarla ile Fuat Köprülü'nün Fevziye Abdullah Tansel'e yazdığı mektuplardan kesitler aktararak kıyas-ı temsili ile her iki hocanın talebeleriyle bağına ve bu münasebetin farkına dikkat çeker. Kaplan Beyden kendisine gelen mektuplarda öğrencilerinin akademik çalışmalarını, terfilerini takip ve teşvik ettiği görülür. “Sizin çalışmalarınız beni çok yakından alâkadar ediyor. Yabancı dil kültürünüzün gelişmesi, tezleriniz. (...) Hepinize güvenim var.”... “Senin orada doçent ve profesör olman memleket bakımından mühim.” (Okay, 2013: 119). Kaplan'ın bu ilgisine karşın M. Fuat Köprülü'nün Fevziye Abdullah Tansel'e gönderdiği mektuplarda talepten öte cümlelere rastlanmaz: “Sen ayın yirmisine kadar Ankara'da kalacağına göre herhâlde tashihlere bakabilecek vakit bulursun. Fakat şimdiden diğer formları sıraya koyup bastır.”...“Bibliyografya kısmı gelmedi. Ona neler ilave edeceksen et... Ercişli Emrah hakkında bir şeyler varsa gönder. Yoksa ben senin yazdıklarından bir şeyler çıkarıp yazarım.” (Okay, 120- 121: 2013). Her iki hocanın öğrencilerine sahip çıkışında da farklılık olduğunu belirten Okay, çok önemli

mevkielerde bulunan Köprülü'nün talebelerini akademiye kazandırmak gibi bir gayretinin olmadığını dile getirir.

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi mezunu olan Orhan Okay'ın hocalarına duyduğu saygı ve sevgiye, Mehmet Kaplan söz konusu olduğunda bağlılık da eklenir. Zaman içerisinde onunla hoca talebe münasebetleri dostluğa dönüşür. Bu nedenle Okay, hocasının 23 Ocak 1986'da vefatından oldukça etkilenir, çok yakın birini kaybetmenin hüznünü yaşar: "Allah'ın rahmetini esirgemediği yağmurlu bir İstanbul gününde hocamı toprağa verdik. Hocam, doktora babam; sonra dostların, arkadaşların, ağabeylerin en hayırhâhı, en içteni, en candanı... Arkamızda kırk yıla yaklaşan, hepsi güzel de olsa şimdi biraz buruk, biraz hüzün dolu hatıraları bırakarak, fikir ve edebiyat dünyamızın bu büyük hocasından ayrıldık." (Okay, 2017: 128). Hocasıyla kurduğu akademik bağı ömrünün sonuna değin sürdürür, birçok çalışmasında ona atıflarda bulunur.

Orhan Okay deneme ve anılarını içten gelen bir duyarlılıkla kaleme aldığı gibi akademik yazılarını ve çalışmalarını da bu hassasiyetle kaleme alır. Bir ödev düşüncesi ya da gereksinimi duymaksızın yazar. Bizatihi insan ve ondan esere sirayet eden şahsiyet, sanatla karakter arasındaki bağ, aydının medeniyet karşısındaki tavrı akademik çalışmalarında odaklandığı hususlar olur. Akademik çalışmalarından "Beşir Fuat: İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti", "Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi", "Mehmed Akif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi", "Necip Fazıl Kısakürek" ve "Bir Hülya Adamının Romanı: Ahmet Hamdi Tanpınar" adlı çalışmaları bu açıdan önemlidirler. Hemen hepsi Türk akademisinde bir ilk olan bu çalışmalar senelerce yeni araştırmalara kapı aralamakla kalmamış, birçok eserlerin yazılmasına ilhamdan öte kaynaklık teşkil etmişlerdir. Beşir Fuat üzerine çalışması Orhan Okay'ın felsefi ve tasavvufi birikimi ışığında hazırlanmış bir eserdir. "Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi" sadece edebiyat açısından değil sosyolojik olarak da önemini koruyan, Mithat Efendi ve eserleri hakkında onlarca kitabın ortaya çıkmasına vesile olur. Bu akademik çalışmada sahih bir Osmanlı aydınının Batı ile teması sonrasında oryantalizmin tuzağına düşmeksizin yazdığı eserlerinin incelemesi yer alır. "Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi" ile biz "Paris'te Bir Türk" yazarının Tanzimat ile yaşanan medeniyet krizini en hafif biçimde atlatmanın çabasındaki bir aydını tanıyız. Türkün erdemini, medeniyet tasavvurunu 'Hace-i Evvel' seviyesinde de olsa ortaya koyan Mithat Efendi'yi, medeniyet algısını en doğru anlayan kişi son Osmanlı mutasavvıf ve âlimlerinden ders alan Orhan Okay'dır.

Orhan Okay, Şarkın ilmi mirasını Batının ise bilimsel disiplini harmanlayarak eserlerine şekil verir. İnsiyaki, içten gelen bir samimiyetle yazma niyeti onu birçok akademisyenden ayrı kılar. 1989 yılında yayımlanan "Doğumunun Yüzüncü Yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu" adlı çalışmanın hazırlık sürecinde İnci Enginün'e yazdığı mektup ondaki yazma ameliyesinin mahiyetini ve samimiyetini açıkça ortaya koyar: "Yakup Kadri kitabı için bir yazı yazmak hususunda fazla keyfim yok. Onun için beni hesapta tutmayın.

Hâmid gibi kendimi ilham perisinin sevkine bıraktım. O zamana kadar bir şey zuhur ederse yazarım.” (Enginün, 1997: 147). Akademik çalışmalarında iç sesini dinleyen Okay’ın bu hali doğal olarak üslubunun biçimlenmesinde de etkili olur. Şahsiyetine sirayet eden edebiyatçı yönü öncelikle edebi esere estetik açıdan bakışında kendini gösterir. Sanatçıyı ve eserini ötekileştirmeyen; muaheze gibi olumsuz eleştiri yerine güzel olanı görmeye eğilimli yaklaşımı üslubunun temel özelliği olur. Mehmet Tekin, onun akademik çalışmalarına sirayet eden bu tavrını tarafsızlık ve hasbilikle ilişkili bulur: “Okay’ın, kuru bir araştırmacılığın ötesine gidemeyen, pek çok akademisyenin ele almaktan kaçındığı konulara, samimi ve hoşgörülü üslûbuyla, objektif ve sağlam yorumlar getirmiş olmasıdır. Onun sık sık vurguladığı ‘hasbî olmak, yani meselemiz ne ise onun gerektirdiği doğruyu, iyiyi, güzeli ararken nefsimizden bir şeyler katmamak...’ düşüncesine sadık kaldığı yazılar okunduğunda daha iyi görülecektir.” (Tekin, 1997: 78).

Orhan Okay’ın akademik çalışmalarında kaynaklara bağlı mevzuyu ele alış tavrı deneme, hatıra ve intibalarını içeren eserlerinde yerini edebi bir üsluba bırakır. Bu kitaplarının temel özelliği yazarının sanatkârane bakış açısını ve estetik algılarını yansıtmalarıdır. Durum böyle olunca bu eserlerde, Türk kültür tarihine samimi bir mihmandarın eşliğinde yolculuğa çıkılır. Bugün yabancılaştığımız birçok mevzu estet ve aynı zamanda eğitmesini bilen rehber eşliğinde vuzuha kavuşur. Beşir Ayvazoğlu, onun üslubunun estetik niteliği ile edebiyat tarihlerinde yer alabilecek sanatçı kimliğe sahip olduğunu belirtir: “Yüksek bir edebî zevke sahip olan Orhan Okay’ın yukarıda sözünü ettiğim kitaplarının yanı sıra, portre yazılarından oluşan Silik Fotoğraflar (2001) ve İstanbul’u anlattığı Bir Başka İstanbul (2002) isimli eserleri okunursa, onun sadece bir edebiyat tarihçisi değil, aynı zamanda edebiyat tarihlerinde yer alması gereken bir edip olduğu görülecektir.” (Ayvazoğlu, 2017: 46).

Kısaca belirtmek gerekirse etkileme ve etkilenme birbirini doğru yerde, doğru zamanda bulursa bir anlam kazanır. İstanbul’un mana ve ilmî ikliminin önemli değerleri ile doğru zamanda bir araya gelen Orhan Okay’ın şahsiyetiyle üslubu mütenasip bir yapı arz eder.

Hoca Olarak Orhan Okay

Üniversite evrensel ve universal gerçekliklerden beslenen ve onlarla çelişmeyen bir yapıya sahip olmalıdır. Bu nedenle üniversite mezunu birini bütün dünyada geçerliğe sahip yetkin biri olarak düşünmek bugün için hayal olsa bile geçmişte hakikat olduğuna tarih şahittir. Bununla birlikte universal niteliklere sahip üniversitelerde öğrenim görmenin prestiji zamanımızda da geçerliğini sürdürmektedir. Orhan Okay üniversitede hoca olmayı onurlu olduğu kadar liyakatli bir unvan olarak düşünür: “Üniversite hocası olmak, bir ilmî yeterlilik kadar aynı zamanda bir etik meselesidir de.” (Okay, 2013: 123). Bunun için edinilmesi gereken ilmi aşamalar kadar erdeme dayalı merhalelerden de geçmek gerekir. Okay, çocukluğundan başlayarak camide ve okulda hep eğitim ve öğretimin içinde bulunur. Başta Abdülaziz Bekkiye, Celal Hoca, Nurettin Topçu ve Mehmet Kaplan camide, lisede, evde ve üniversitede

hocaları olur ve onlardan etkilenir. Okay'ın vasıflandırıldığında memnun olduğu en önemli sıfat hocalığıdır. Ona göre meslekler içinde hocalığın dengi yoktur. Hocalığa dair pek çok anısı ve kanaati vardır, bir radyo sohbetinde İsmail Bingöl'e öğretmenliğin gönülde tuttuğu yerle ilgili bir anısını anlatır: "Bizim eski bir öğretmen tanıdığımız vardı. Yaşlılığında ziyarete gidiyorduk. Artık düşkün bir haldeydi. Bizi görünce diyordu ki on kere daha dünyaya gelsem yine hoca olurdum. Bu cümle kafamda o kadar yer etti ki bende hocalığımdan büyük bir memnuniyet duyuyorum. Hiçbir meslek yetiştirdiği insanlarla, etrafında çalışan insanlarla seneler sonra içli-dışlı olmaz. Yani hiçbir memuriyette bu kadar güzellik yoktur." (Bingöl, 2018b: 149).

Öğretmen olmanın yüksek değerini önce Nurettin Topçu'nun şahsında gören Orhan Okay bu etkiyle felsefeci olmayı dahi düşünür. Ancak öğretmen olma niyetiyle, felsefeden edebiyata yönelir. Buna karşın Topçu'nun öğretmenliğini hiç unutmaz ve ömrü boyunca onun tesirinde kalır. Hocasının Batı felsefesi ile Doğunun hikmetini mezcettiği şahsiyetinden, vakarından, tavrından ve filozof kimliğinden etkilenir. Silik Fotoğraflar'da Nurettin Topçu'nun öğretmenlik vasfına değinirken şunları kaydeder: "Bir mabede girer gibi sınıfa girmek, bir mihrap önünde hissedilecek vecdi kürsüde yaşamak ve öğretmen olmanın zevkini hiçbir şeyle değiştirmemek." (Okay, 2017:22).

Orhan Okay lisans öğretimini önemseyen bir hocadır. Derslerini kürsüde, ayakta ve ceketini ilikleyerek, sanki konuyu ilk defa anlatıyormuş gibi bir heyecan ve iştiaqla anlatır. Konunun akışına bağlı olarak öğrencilerin ilgili kaynaklardan haberdar olup olmadığını sormayı ihmal etmez, böylece zikrettiği eserlere karşı onların meraklarını uyandırmaya çalışır. Derste okuduğu metinlerden edindiği duygu atmosferini öğrencilerine aktarmaya gayret eder. Öte yandan konunun muhtevasına bağlı olarak sadece kaynaklardan bahsetmeyip eserin/shahsiyetin devrine ait kültürel yaşantıdan kesitler de sunar; böylece talebelerini öğrenme seviyesinde bırakmayıp onların eğitime katkı sağlayan bir hoca rolü üstlenir. Kendisinin bizzat yaşadığı bu ders heyecanını hocayı mesleği noktasında dingin tuttuğuna inanır ve çevresindeki akademisyenlere lisans derslerinden kopmama tavsiyesinde bulunur. 1987 yılında Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi dekan olarak atanan İnci Enginün'e yazdığı tebrik mektubundaki tavsiyeleri hocalığa duyduğu saygı ve sevgiyi gösterir: "Aşağı yukarı yirmi, yirmi beş seneden beri, öğretim üyelerinin üst seviyede idareci olmalarının, benim gözümle, getirdiği iki olumsuz netice var. Biri kürsüden uzak kalmaları, diğeri de resmî evrak yazmaktan yazı yazmaya fırsat bulamamaları. İkincisinin sizin için vârid olmayacağına kanaatim var, inancım var. Birincisi için, vakit bulamayacağınız korkusuyla, bir ağabey tavsiyesinde bulunayım: haftada iki, üç saatten az/çok olmamak kaydıyla lisans dersi almanız o kadar iyi olur ki..." (Enginün, 1997: 148).

Kültürel birikimi, geniş bilgisi; şiir başta olmak üzere genel olarak edebiyat alanındaki yetkinliğine eşlik eden musiki ilgisi, plastik sanatlara dair bilgi dağarcığı ve estetik seviyesi, onu sıradan hoca kimliğinden daha yükseğe

taşır. Bu nedenle araştırma ve incelemelerinde daha baskın olan bu entelektüel seviyesi derslerinde de kendini belli eder. Lisans dersleri için gösterdiği ihtimamı lisansüstü derslerinde uygulamalı ve derinlikli bir hale dönüştüren Orhan Okay, geleceğin öğretim üyesi adaylarına hocalığın nasıl olması gerektiğini gösterir. Kendisinden doktora dersleri alan Kemal Timur lisansüstü derslerdeki hocalığına şu şekilde değinir: “Derslerini uygulamalı anlatırdı. Bir konuda nasıl araştırma yapılacak ise ayrıntılarıyla anlatır, o konuda birer tane ödev verirdi ve onları da kontrol ederek hatalarımızı göstermeye çalışırdı. Araştırmada kullanılacak fişlerin ebatlarını gözümüzün önünde cetvelle ölçer, keser ve kestirirdi... Dersleri sohbet havasında geçirdi... yavaş yavaş, acele etmeden, adeta sindire sindire anlatırdı. Sorularımızı ciddiye alır; cevaplarını da ikna ederek ve güzelce verirdi.” (Timur, 2018: 162).

Orhan Okay'ın akademik camia kadar toplum nezdinde ses getiren önemli eserlerinden biri “Bir Karakter Heykelinin Anatomisi, Mehmet Akif Ersoy” adlı çalışmasıdır. Sanatını cemiyet hayatına ve hakikatin aynası kılan Mehmet Akif'in Safahat'a yansıyan şair tarafı çoğu zaman ısrarlı biçimde yok sayılmış, mütevazı bir şair olarak dile getirdiği:

Hayır, hayal ile yoktur benim alışverişim,
İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim.
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:
Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek.

dizeleri ısrarla dikkatlere sunulmuş manzum hikayeci kertesinde değerlendirilip şiirlerinin pek çoğunda görülen lirik söylem üzerinde durulmamıştır. Turan Karataş, “Bir Bilim Adamının Gözüyle Mehmet Akif” başlıklı yazısında Orhan Okay'ın bir hoca olarak sadece mesleki alanda çalışma yürütmeyip yaptığı çalışmalarla bilinmesi gereken hakikatlere dikkat çektiğini belirtir. “Orhan Okay'ın ‘tedai’ (çağrışım) metodunu kullanarak tarihî kıymetlerden bahsetmesi, evvela, Âkif'in içinde yetiştiği ve bulunduğu muhiti bütün yönleriyle tanıtmaya yönelik olsa da, söz konusu edilen şahsiyetlerin/değerlerin unutulmamalarını sağlamak ve onların genç nesil tarafından bilinmesi amacını da gözetmektedir kanaatindeyim.” (Karataş, 1997: 98).

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte başlayan eskiyi yargılamaya Divan edebiyatı da dâhil edilir. Kaya Bilgegil'in ifadesiyle dile getirmek gerekirse dogmatiklik ölçüsünde bu kadim edebiyat olumsuz tenkide uğratılır (Bilgegil, 1972: 276). Bu yaklaşım Cumhuriyet'ten sonra da devam eder. İstanbul'un asırlardan miras kalan kültür atmosferinde çocukluk ve ilk gençliğini idrak eden Orhan Okay, bu medeniyetin temsili olan Divan edebiyatının doğal hayranı olur. Aruz veznine ilgisi ve bu alandaki başarısı hep dikkat çeker. Divan şairleri ve şiiri üzerine akademik yazılar kaleme alır. Hüseyin Ayan ile birlikte 1975'te Hüsn ü Aşk'ı Latin alfabesine aktarırlar. Eski edebiyata yöneltilen eleştirilere karşı sürekli duyarlı bir aydın tavrı sergileyen Orhan Okay bu bağlamda belirli

aralıklarla liselerde Divan edebiyatı okutulup okutulmamasına dair tartışmayı gereksiz ve cahilane bir yaklaşım olarak değerlendirir: "... geçen yüzyıl edebiyatı ve divan şiiri okutulmamalıymış yahut daha mı az yer verilmeliymiş? Çünkü gençler onları anlamıyor mu imiş? Neyi anlamıyorlar acaba? Dilini mi? Nihayet, birkaç yüz kelimelik bir kabile diliyle yetinen insanın güncel bir edebiyattan da zevk alacağı umulmasın. Eğer içgüdülerin fantezileri edebiyat diye sunulmayacaksa." (Okay, 2013: 63). Okay'ın bu yaklaşımı günümüzün edebiyatının pek çok ürününe ve onlara ilgi duyan okuyucuya yönelik çok çarpıcı bir değerlendirmedir.

Öğretmen olmak bir seviyeyi gerektirir. Yetersiz bir hoca eksik öğrenci yetiştirir ve bu memleketin geleceği için büyük kayba neden olur. Mevzunun memleketin irfanına, idaresine dair olan yazılarında Orhan Okay'ın alışlageldik üslubu sertleşir. Öğretmen eğitiminin yetersizliği, zaman içinde öğretmen seviyesinin düşmesi ve neredeyse öğrenci mesabesine inmesi onu üzer. "... öğretmen yetiştirilmesi konusunda Cumhuriyet devrinin galiba en karmaşık, en uygunsuz dönemini yaşıyoruz. Alan bilgisi dikkate alınmadan her fakülte mezunu, ilk ve ortaöğretimde her dersi verebilmektedir. Öğrenci gibi artık öğretmen de çalışarak derse girecektir. Bu çalışmak, kendi meslek alanındaki bilgilerini geliştirmek değil, bilmediği bir alanda öğrenciden hiç değilse bir parmak kadar yukarıda olabilmek içindir. Tabii bu da, bu sorumluluğu hisseden öğretmenlere. Yoksa yönetimin böyle bir isteği yoktur. Hasılı eğitim, ektiği fidanı her gün topraktan çıkarıp 'bakalım tutmuş mu?' diye köklerini seyreden acemi bahçivana dönmüştür." (Okay, 2013: 62- 63). Öğretmen ve öğrenci arasındaki bağın gücüne saygının gereğini iki taraf da layıkıyla yerine getirmelidir. Hoca seviyesini hem erdem hem de ilmi bakımdan yüksek, talebesi ise bu seviyenin talipisi olmalıdır.

Sonuç

Çocukluğundan başlayarak üniversite yıllarına değin kazanımları ve dönem Türkiye'si Orhan Okay'ın şahsiyetinin oluşumunda belirleyici olduğu kadar bilinçaltına da etki eder. Türk milletinin milli ve mukaddesatına dair hemen her meseleye sadece akademisyen sıfatıyla değil münevver olarak da ilgili olan Okay, son asır edebiyat ve kültür hayatında önemli bir yere sahiptir. İhtisas alanı Yeni Türk edebiyatı olmasına karşın Klasik Türk edebiyatı, Osmanlı kültür ve medeniyeti anlayışı onu doğrudan ilgilendirmiş, bu hususlarda yetkin görüşler içeren yazılar kaleme almış, söylemlerde bulunmuştur. Temellük edindiği kültür ve medeniyetle uyumlu, olumlu bakış açısı akademik çalışmalarına, kültürel, hatıra niteliğindeki hemen her eserine yansır. Bilindiği üzere akademik çalışmalarının pek çoğu edebi şahsiyetler çevresindedir. Bu bağlamda onlara ve edebiyatlarına yaklaşımında kendinden izler bulmak mümkündür. Okay bu durumun doğallığına şu şekilde dikkat çeker: "... aslında her yazar, hepimiz, başkalarını anlatırken de kendimizi anlatmaz mıyız? Bizi biz yapan da zaten hep o başkalarıdır." (Okay, 2017: 301). Bundan olsa gerek kendinden bir şeyler bulmadığı mevzuda ne bilimsel ne de akademi dışı yazı kaleme almamaya, görüş belirtmemeye çalışır. Beşir Fuat'ın trajedisi

merhametini, Mithat Efendi'nin medeniyet algısı ve Batı karşısında duruşu/nu, Mehmet Akif ve Necip Fazıl'ın dünya görüşleri, hocası Tanpınar'ın hülya adamı oluşu ilgisini çekmiş; hepsine kendini yakın hissetmiştir. Üslubunun kodlarını bu sanatçılara ve eserlerine yaklaşımda aramak gerekir.

İnsanı ve irfanımızı henüz anlamaya çalışan üniversite gençliğine kırk yılı aşkın bir süre ders veren Orhan Okay'ın hocalık anlayışı içinde sadece öğretmeyi değil eğitmeyi de barındırır. İlk gençliğinden itibaren ilim ve irfan membalarıyla tanışması kendisi için bir talih olduğu kadar ondan ders alan ve sohbet edenler için de lütuf olmuştur. Bir söyleşisinde bu hususa kendisi de dikkat çeker: "Sanatkâr ve âlim hocalarınızın veya başka iz bırakmış değerli, gerçek değerli insanların derslerini, konuşmalarını dinlerken, onlarla beraber bir mecliste bulunurken bunun ilerde yeniden elde edilebilmesi mümkün olmayan bir nimet, bir lütûf olduğunu idrâk edin." (Bingöl, 2018a: 141). Orhan Okay hocanın şahsı ya da eserleriyle yolu kesişenlere ne mutlu!

Kaynakça

- Ayvazoğlu, Beşir. (2017), "Büyük Bir Edebiyat Tarihçisi ve Kültür Adamının Ardından", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S 37.
- Bilgegil, Kaya. (1972), *Harabât Karşısında Namık Kemal*, İrfan Yayınları, İstanbul.
- Bingöl, İsmail. (2018a), "Orhan Okay'ı Dinlerken" *TYB Akademi Dergisi*, S 22. s. 139- 143.
- Bingöl, İsmail. (2018b), "Prof. Dr. Orhan Okay'la Bir Radyo Sohbeti", *TYB Akademi Dergisi*, S 22, 144- 150.
- Enginün, İnci. (1997), "Orhan Okay", *Orhan Okay'a Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 145- 149.
- Karataş, Turan. (1997), "Bir Bilim Adamının Gözüyle Mehmet Akif", *Orhan Okay'a Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 96- 102.
- Okay, Orhan. (1998), *Konuşmalar Mülakat-Sohbet-Anket-Açık Oturum*, Akçağ Yayınları, 1998.
- Okay, Orhan. (2013), *Kağıt Medeniyeti*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Okay, Orhan (2017), *Silik Fotoğraflar*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tekin, Mehmet. (1997), "Sanat ve Edebiyat Yazıları", *Orhan Okay'a Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 78- 85.
- Timur, Kemal. (2018), "Prof. Dr. Orhan Okay Hocamıza Rahmet Dilerken", *TYB Akademi Dergisi*, S 22, s. 159- 166.
- Yorulmaz, Hüseyin. (1997), "Dopdolu Bir Ömür", *Orhan Okay'a Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 13- 42.